

Saaledes gaar det i Handelen, Søfarten, Arbejderklassen, Landbruget. Enhver for sig tager de Spørgsmaal op, der nærmest ligger indenfor Vedkommendes Forretningsgren eller Klasse, og ser, hvori Feilen stikker, og hvad der kan gøres. Det have vi Alle været Vidner til, og jeg har med Glæde lagt Mærke til den Bevægelse, der paa det økonomiske Omraades forskjellige Felter saaledes har fundet Sted. Ganske vist har jeg som Enhver af os været opmærksom paa, at der paa den Maade fremkommer Ensidighed. Der fremkommer Forslag til Afhjælpning af Uderne, som mulig kunne blive den enkelte Klasse til Gavn, men som vilde være en Forurettelse af det Almene, men det ligger i Sagens Natur, at Sligt maa fremkomme, hvor Sagen drøftes i en snevrere Kredss indenfor et begrænset Lag af Samfundet. Det vil ikke kunne forstyrre den almindelige Glæde over den almindelige Bevægelse, som saaledes finder Sted. For os, som ikke ere berettigede til at stille os paa et ensidigt Standpunkt, men som maa bevare Almenfandsen og kun gjenneføre, hvad der kan være til Gavn for Almenheden, udelukker dette selvfølgelig ikke, hvad der kan være til særlig Gavn for en enkelt Side. Vor Opgave bliver under saadanne Tidsforhold vanskeligere end under andre, thi vi maa under Overveelserne nøiere end under almindelige Forhold passe paa, at vi ikke, bevidst eller ubevidst, lade os bestikke af den Strømning, der kan være stærkest oppe for en vis Sag, men nøie prøve fra vort Standpunkt, om den holder Stil overfor den Opgave, vi have at løse. Særlig har det glædet mig at se Bevægelsen paa Agerbrugets Omraade. At Agerbruget er Landets Hovederhverv, er der jo ingen Tvivl om. Det er klart, at Landbrugets Opretholdelse har en overordentlig stor Betydning og navnlig dens Besidderes Fordeling nogenlunde som hidtil, saaledes at navnlig ikke Gaardmandsklassen spinder bort for Herremændene, og at vi ikke som i andre Lande faae kun Arbejdere og Herremænd, og det har saa meget større Betydning under disse Forhold, som Ingen kan negte, at der er gamle Byrder paa Agerbruget i mange forskjellige Retninger, som mulig kunne have været berettigede i sin Tid, da Agerbruget og dets Udøvere vare den væsentligste Del af Befolkningen og næsten udelukkende udgjorde Befolkningen, og saa at sige enhver Bedrift og Næringsvei vogede op under dets Beskyttelse. Man tog da ikke Midlerne til de Udgifter, man skulde afholde, andetsteds fra, fordi man væsentlig ikke havde andre Steder at søge dem. Jeg tænker saaledes paa Hartkornskatterne, som formentlig

kunne siges nu at være en temmelig forældet Indretning, haade naar de betragtes som Grundlag for den kommunale Bestatning i snevrere og videre Forstand, og naar de betragtes som Grundlag for Statskatterne. Jeg nævner navnlig Tiendespørgsmaalet, som er en overordentlig Byrde for Landbruget. Man oprettede Hospitaller, Klostre, et Universitet og man byggede Kirker, Alt i Kraft af Paalæg paa Landbruget og ikke paa Landbruget i Almindelighed, men som den historiske Udvikling var gaaet, og de politiske Forhold havde ubvilket sig, navnlig paa det mindre Landbrug, idet det store stubbede Paalægene af sig. At man har bevaret denne Fordeling, denne gamle i sin Tid maaste tilbørlig berettigede Fordeling — dog ikke berettiget med Hensyn til Fordelingen mellem Store og Smaa — at man har bevaret denne Fordeling gennem Uderne, er i Strid med den nu i høieste Grad forandrede Udvikling og er efter min Formening en stor Uretfærdighed. Der vilde altsaa for en Bevægelse, der tænker paa at ophjælpe Agerbruget, være mange Ting at tage fat paa, om hvilke jeg haaber, at man med Styrke kunde samle sig, i alt Fald hvad de Tffe-Privilegerede angaar. Men lægge vi Mærke til den agrariske Bevægelse, der har fundet Sted, saa forekommer det mig, at man overordentlig lidt har taget Sigte paa det, som i Følge Udviklingen og Sagens egen Natur maatte kræve alle gode Mænds retfærdige Afhjælpning, men derimod meget mere paa Spørgsmaal, som synes at have en saa ensidig Karakter, at de med Jøie maatte fremtalde Tvivl og Frygt hos andre Samfundslag. Jeg stønner nu nok, hvoraf det kan komme; thi Hovedlederne af den agrariske Bevægelse ere de privilegerede Stænder i Landbruget; der er kommet nogle Stænk ind i den senere Tid fra anden Side, men Hovedlederne i de forskjellige Foreninger o. s. v. ere disse, og de vide, at selv om de maatte erkjende, at her er navnlig noget Alvorligt at gøre, selv om Noget af dem kunde ønske det, saa vide de, at her maatte de støde paa afgjort politisk Modstand hos deres politiske Venner. Derfor lad den Jugl skulde, det lade vi ligge. Det, som navnlig skulde kunne være Gjenstand for Lovgivningens Opmærksomhed, og jeg vil da sige, for hele Demokratiet's Sympathi, det vil sige, for hele Landet, det lade vi i det Væsentlige ligge. Derimod griber man fat paa nye Spørgsmaal, som man ogsaa ved Udviklingen kræver løst. Jeg har stor Afgjortelse for den store og betydningsfulde Virksomhed paa det rent agrariske Spørgsmaal, som Landhusholdnings-selskabet og mange andre Foreninger har ud-